

Đạo Phật nhập thế góp phần vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc VNXHCN hiện nay

ISSN: 2734-9195

14:55 10/11/2025

Mặc dù phải đối mặt với nhiều thách thức, nhưng với truyền thống lâu đời và sự chỉ đạo của Giáo hội, Phật giáo Việt Nam sẽ tiếp tục phát huy những giá trị cốt lõi của mình để cống hiến cho xã hội.

Tác giả: **PGS.TS. Nguyễn Anh Tuấn (1)**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

Mở đầu

Việt Nam đang bước vào kỷ nguyên mới, kỷ nguyên của hội nhập quốc tế và phát triển bền vững. Trong bối cảnh đó, vai trò của các tôn giáo, đặc biệt là Phật giáo, đối với đời sống xã hội ngày càng trở nên quan trọng. Phật giáo Việt Nam, với truyền thống trên dưới hai ngàn năm lịch sử, luôn gắn bó mật thiết với dân tộc, thể hiện rõ tinh thần “nhập thế”. Việc nghiên cứu đề tài này không chỉ nhằm khẳng định những đóng góp to lớn của Phật giáo trong quá khứ mà còn làm nổi bật những giá trị thiết thực của nó trong hiện tại, góp phần xây dựng một xã hội văn minh, tiến bộ. Báo cáo cũng có thể là cơ sở để Giáo hội Phật giáo Việt Nam phát huy hơn nữa phương châm hoạt động: “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội”.

(Ảnh: Internet)

Với ý nghĩa đó, Báo cáo đặt mục đích làm rõ những đóng góp cụ thể, thiết thực của Phật giáo Việt Nam, của Tăng Ni, Phật tử trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa ngày nay. Báo cáo sẽ phân tích các hình thức “nhập thế” đa dạng của Phật giáo, từ hoạt động từ thiện xã hội, giáo dục đạo đức đến việc tham gia bảo vệ môi trường, giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc, và những giá trị mà nó mang lại cho sự phát triển của đất nước.

Trong khuôn khổ dung lượng có hạn, Báo cáo tập trung vào các hoạt động của Giáo hội Phật giáo Việt Nam và Tăng Ni, Phật tử từ sau năm 1975, đặc biệt trong giai đoạn đổi mới (từ năm 1986 đến nay), khi Phật giáo có nhiều cơ hội để phát triển và “nhập thế” một cách mạnh mẽ hơn. Với dung lượng có hạn như vậy, báo cáo, ngoài phần Mở đầu và Kết luận, được chia làm 3 phần chính: từ mục 2 đến mục 4.

Nội dung

1. Cơ sở lý luận về Đạo Phật nhập thế

* *Đạo Phật và tinh thần nhập thế*: “Nhập thế” là một trong những giá trị cốt lõi của Phật giáo Việt Nam. Khác với một số quan điểm cho rằng Phật giáo chỉ hướng đến sự giải thoát cá nhân, Phật giáo Việt Nam luôn đề cao tinh thần phụng sự chúng sinh, gắn đạo với đời. Tinh thần “từ bi, hỷ xả” của Phật giáo không chỉ là giáo lý cá nhân mà còn là kim chỉ nam cho mọi hành động hướng đến cộng đồng, với mục tiêu xây dựng một xã hội hòa bình, hạnh phúc, và từ đó, giúp con người có điều kiện tốt hơn để tu tập và giải thoát. Theo Nguyễn

Lang trong *Việt Nam Phật giáo sử luận*, tinh thần nhập thế đã được hình thành và phát triển mạnh mẽ ngay từ những buổi đầu Phật giáo du nhập vào Việt Nam, thể hiện qua sự hòa quyện giữa giáo lý nhà Phật với văn hóa bản địa và tinh thần yêu nước của dân tộc (Nguyễn Lang, 2000). Điều này tạo nên một đặc điểm riêng biệt của Phật giáo Việt Nam so với Phật giáo ở một số quốc gia khác, nơi mà sự giải thoát cá nhân thường được nhấn mạnh hơn. Tinh thần nhập thế không chỉ dừng lại ở việc tham gia vào các hoạt động xã hội mà còn là sự thấu hiểu và chia sẻ những khổ đau của chúng sinh, từ đó phát khởi tâm Bồ đề để hành động vì lợi ích chung.

* *Truyền thống đồng hành cùng dân tộc của Phật giáo Việt Nam*: Truyền thống này được thể hiện rõ nét qua các thời kỳ lịch sử, từ việc xây dựng và bảo vệ đất nước thời Lý, Trần, đến sự đồng lòng tham gia kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nhận xét: “Phật giáo Việt Nam gắn bó với dân tộc, đồng hành cùng dân tộc trong mọi chặng đường lịch sử”. Truyền thống này là cơ sở vững chắc cho sự “nhập thế” của Phật giáo Việt Nam trong giai đoạn hiện nay. Trong suốt chiều dài lịch sử, Phật giáo luôn là chỗ dựa tinh thần vững chắc cho nhân dân, đặc biệt trong những giai đoạn khó khăn của đất nước. Các vị thiền sư, cao tăng không chỉ là những người tu hành mà còn là những nhà cố vấn, những người lãnh đạo tinh thần, góp phần quan trọng vào việc định hình tư tưởng và ý chí của dân tộc (Trần Văn Giàu, 1993). Sự kiện các thiền sư tham gia vào triều chính thời Lý-Trần, đóng góp ý kiến cho các chính sách quốc gia, hay việc các chùa chiền trở thành nơi tập hợp lực lượng, nuôi dưỡng tinh thần yêu nước trong các cuộc kháng chiến, đều là minh chứng sống động cho truyền thống này. Tinh thần “Phật pháp bất ly thế gian pháp” đã ăn sâu vào tiềm thức người Việt, tạo nên một bản sắc văn hóa độc đáo, nơi đạo và đời hòa quyện.

* *Đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước về tôn giáo*: Đảng và Nhà nước Việt Nam luôn tôn trọng và đảm bảo quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo của nhân dân. Hiến pháp năm 2013 khẳng định: “Công dân có quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo, theo hoặc không theo một tôn giáo nào. Các tôn giáo bình đẳng trước pháp luật. Nhà nước tôn trọng và bảo hộ quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo”. Đây là hành lang pháp lý quan trọng để các tôn giáo, trong đó có Phật giáo, có thể phát huy vai trò tích cực của mình trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Đường lối nhất quán của Đảng Cộng sản Việt Nam về tôn giáo là tôn trọng và bảo đảm quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo của mọi công dân, đồng thời phát huy những giá trị văn hóa, đạo đức tốt đẹp của các tôn giáo vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021). Điều này đã tạo điều kiện thuận lợi cho Giáo hội Phật giáo Việt Nam hoạt động và phát triển, tổ chức các hoạt động Phật sự, từ thiện xã hội, và tham gia vào các phong trào thi đua

yêu nước. Sự quan tâm của Đảng và Nhà nước thể hiện qua việc ban hành các chính sách, pháp luật liên quan đến tôn giáo, tạo môi trường ổn định để Phật giáo cống hiến cho xã hội.

2. Những đóng góp của Đạo Phật nhập thế vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc

(Ảnh: Internet)

2.1. Về kinh tế

* *Phật giáo với hoạt động từ thiện xã hội, xóa đói giảm nghèo*: Các hoạt động từ thiện, cứu trợ nhân đạo, xây nhà tình thương, tặng quà cho người nghèo, và giúp đỡ các nạn nhân thiên tai... đã trở thành một nét đẹp của Phật giáo Việt Nam. Các chùa và tổ chức Phật giáo đã huy động được nguồn nhiều lực lớn từ Phật tử và cộng đồng để đóng góp vào an sinh xã hội. Điều này không chỉ thể hiện tinh thần “từ bi” của Phật giáo mà còn góp phần thiết thực vào việc giảm bớt gánh nặng cho ngân sách nhà nước trong công tác an sinh xã hội. Nhiều chương trình từ thiện do Phật giáo khởi xướng đã đi vào chiều sâu, mang lại hiệu quả bền vững, ví dụ như các dự án xây dựng trường học, trạm y tế ở vùng sâu vùng xa, hay hỗ trợ vốn cho các hộ gia đình nghèo phát triển sản xuất. Theo thống kê của Giáo hội Phật giáo Việt Nam, mỗi năm, tổng số tiền và hiện vật quyên góp cho các hoạt động từ thiện xã hội lên đến hàng nghìn tỷ đồng, giúp đỡ hàng triệu lượt người (Giáo hội Phật giáo Việt Nam, 2022). Những hoạt

động này không chỉ mang lại giá trị vật chất mà còn là nguồn động viên tinh thần to lớn cho những người kém may mắn, giúp họ vượt qua khó khăn và vươn lên trong cuộc sống.

* *Phật giáo với việc giáo dục đạo đức lao động, khuyến khích làm giàu chính đáng*: Thông qua các bài giảng, Tăng Ni đã truyền tải những giá trị về sự siêng năng, cần cù, tiết kiệm, trung thực, giúp người dân có ý thức hơn trong lao động sản xuất. Tinh thần “lợi lạc quần sinh” của Phật giáo khuyến khích mọi người làm giàu bằng chính sức lao động của mình và đóng góp lại cho xã hội. Giáo lý Phật giáo không hề phủ nhận việc làm giàu mà khuyến khích con người làm giàu một cách chân chính, không tham lam, không chiếm đoạt của người khác. Các bài giảng về “ngũ giới”, đặc biệt là giới “không trộm cắp”, đã góp phần định hình ý thức đạo đức trong kinh doanh và lao động. Tinh thần “tùy duyên bất biến, bất biến tùy duyên” cũng được áp dụng vào lĩnh vực kinh tế, khuyến khích Phật tử năng động, sáng tạo trong sản xuất kinh doanh nhưng vẫn giữ được tâm thiện lành, biết chia sẻ lợi nhuận với cộng đồng. Nhiều doanh nhân Phật tử đã trở thành những tấm gương sáng trong việc kết hợp kinh doanh và làm từ thiện, tạo ra những giá trị bền vững cho xã hội.

2.2 Về chính trị - xã hội

* *Phật giáo góp phần xây dựng khối đại đoàn kết toàn dân tộc*: Giáo lý của Đạo Phật đề cao sự bình đẳng, hòa hợp giữa con người, không phân biệt giàu nghèo, dân tộc hay tôn giáo. Tinh thần này đã góp phần củng cố khối đại đoàn kết toàn dân tộc, tạo ra một sức mạnh to lớn để xây dựng và bảo vệ đất nước. Trong bối cảnh Việt Nam là một quốc gia đa dân tộc, đa tôn giáo, vai trò của Phật giáo trong việc gắn kết cộng đồng càng trở nên quan trọng. Các hoạt động giao lưu văn hóa, tôn giáo giữa Phật giáo và các tôn giáo khác, cũng như giữa Phật tử và những người không theo tôn giáo, đã góp phần xây dựng sự hiểu biết và tôn trọng lẫn nhau. Tinh thần “tứ chúng đồng tu” (Tăng, Ni, cư sĩ nam, cư sĩ nữ cùng tu tập) đã được mở rộng ra thành “đại chúng đồng hành”, nơi mọi người cùng chung tay vì mục tiêu chung là xây dựng đất nước. Việc Giáo hội Phật giáo Việt Nam là thành viên tích cực của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam là minh chứng rõ nét cho sự đóng góp này, thể hiện sự đồng lòng của Phật giáo với các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước.

* *Phật giáo tham gia các phong trào xã hội, văn hóa, giáo dục*: Tăng Ni, Phật tử đã tích cực tham gia các phong trào của Đảng và Nhà nước như phong trào “Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa”, “xây dựng nông thôn mới”, “đền ơn đáp nghĩa”,... góp phần làm cho đời sống xã hội trở nên lành mạnh, văn minh hơn. Đặc biệt, trong lĩnh vực giáo dục, nhiều chùa đã mở các lớp học tình

thương, trung tâm dạy nghề miễn phí, hay tổ chức các khóa tu mùa hè cho thanh thiếu niên, giúp các em rèn luyện đạo đức, kỹ năng sống và định hướng tương lai. Phật giáo cũng đóng góp vào việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống thông qua việc tổ chức các lễ hội, duy trì các nghi lễ cổ truyền, và phục dựng các di tích lịch sử - văn hóa. Sự tham gia tích cực của Phật giáo vào các phong trào xã hội không chỉ thể hiện trách nhiệm công dân mà còn là sự cụ thể hóa tinh thần “nhập thế”, đưa giáo lý Phật giáo vào cuộc sống, mang lại lợi ích thiết thực cho cộng đồng.

** Phật giáo với công tác bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu:* Tinh thần “tứ vô lượng tâm” của Phật giáo bao gồm “từ, bi, hỷ, xả” đã mở rộng ra thành tình yêu đối với thiên nhiên, môi trường. Nhiều chùa đã tổ chức các hoạt động trồng cây, bảo vệ rừng, và tuyên truyền ý thức bảo vệ môi trường đến Phật tử và cộng đồng. Trong bối cảnh biến đổi khí hậu đang diễn ra phức tạp, Phật giáo đã chủ động lồng ghép các vấn đề môi trường vào các bài giảng, khuyến khích Phật tử thực hành lối sống xanh, tiết kiệm năng lượng, và giảm thiểu rác thải. Các mô hình “chùa xanh”, “chùa không rác thải nhựa” đã được triển khai rộng rãi, trở thành những điểm sáng trong công tác bảo vệ môi trường. Tinh thần “vạn vật đồng nhất thể” trong Phật giáo giúp con người nhận ra sự gắn kết giữa mình và môi trường tự nhiên, từ đó có ý thức bảo vệ và gìn giữ môi trường sống chung. Những hoạt động này không chỉ góp phần bảo vệ môi trường mà còn nâng cao nhận thức của cộng đồng về tầm quan trọng của việc sống hài hòa với thiên nhiên.

2.3 Về văn hóa - tinh thần

** Phật giáo góp phần giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc:* Phật giáo đã có sự dung hợp sâu sắc với văn hóa Việt Nam, tạo nên một nền văn hóa tâm linh độc đáo. Các lễ hội Phật giáo, kiến trúc chùa chiền, nghệ thuật điêu khắc... đều là những di sản văn hóa quý báu của dân tộc. Sự giao thoa giữa Phật giáo và văn hóa bản địa đã tạo nên những nét đặc trưng riêng biệt cho Phật giáo Việt Nam, thể hiện qua kiến trúc đình chùa, các pho tượng Phật, hay những bài kệ, câu đối mang đậm bản sắc dân tộc. Các lễ hội như Lễ Phật đản, Lễ Vu lan báo hiếu không chỉ là những nghi lễ tôn giáo mà còn là những sự kiện văn hóa cộng đồng, nơi mọi người cùng nhau thể hiện lòng hiếu thảo, tình yêu thương và sự gắn kết. Việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa Phật giáo cũng chính là bảo tồn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc, góp phần làm phong phú thêm đời sống tinh thần của nhân dân.

* *Phật giáo xây dựng lối sống lành mạnh, hướng thiện, chống lại các tệ nạn xã hội*: Giáo lý Phật giáo hướng con người đến sự từ bi, trí tuệ, và thiện lành. Điều này giúp đẩy lùi các tệ nạn xã hội, xây dựng một lối sống có đạo đức, có văn hóa, góp phần vào sự ổn định và phát triển của xã hội. Các khóa tu, buổi thuyết giảng về đạo đức, lối sống đã thu hút đông đảo Phật tử và quần chúng tham gia, đặc biệt là giới trẻ. Những giá trị như lòng từ bi, sự vị tha, tinh thần không tham lam, sân hận, si mê đã trở thành kim chỉ nam cho nhiều người trong việc rèn luyện bản thân, sống có trách nhiệm với gia đình và xã hội. Phật giáo cũng tích cực tham gia vào công tác phòng chống tệ nạn xã hội như ma túy, mại dâm, cờ bạc thông qua các hoạt động tuyên truyền, giáo dục và hỗ trợ cai nghiện. Việc xây dựng một xã hội lành mạnh, văn minh, nơi mọi người sống có đạo đức và trách nhiệm, là một trong những đóng góp quan trọng của Phật giáo đối với sự phát triển bền vững của đất nước.

3. Những thành tựu và khó khăn

(Ảnh: Internet)

3.1 Thành tựu

* *Thúc đẩy phát triển kinh tế và an sinh xã hội*: Các hoạt động từ thiện của Phật giáo đã huy động hàng nghìn tỷ đồng mỗi năm, giúp đỡ hàng triệu người khó khăn trên cả nước. Điển hình là các chương trình “Bát cháo tình thương”, “Ấm

tình mùa đông”, xây cầu, làm đường, xây nhà tình nghĩa...

* *Góp phần xây dựng đời sống văn hóa mới*: Thông qua các khóa tu, các buổi thuyết giảng, Phật giáo đã giúp người dân nâng cao nhận thức về đạo đức, lối sống, góp phần đẩy lùi các hủ tục, mê tín dị đoan. Các lễ hội Phật giáo như Lễ hội Phật đản, Vu lan báo hiếu, đã trở thành những sự kiện văn hóa lớn, thu hút đông đảo quần chúng tham gia.

* *Nâng cao vị thế của Việt Nam trên trường quốc tế*: Việc đăng cai thành công Đại lễ Vesak Liên Hợp Quốc đã cho thấy vai trò của Phật giáo Việt Nam trong cộng đồng Phật giáo thế giới và nâng cao vị thế của Việt Nam.

* *Phát huy vai trò trong công tác đối ngoại nhân dân*: Các hoạt động giao lưu, hợp tác quốc tế của Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã góp phần quảng bá hình ảnh đất nước, con người Việt Nam đến với bạn bè quốc tế.

3.2 Khó khăn

* *Sự biến động của xã hội hiện đại*: Trong bối cảnh kinh tế thị trường và toàn cầu hóa, Phật giáo phải đối mặt với nhiều thách thức như sự phân hóa giàu nghèo, sự tác động của lối sống thực dụng, chủ nghĩa cá nhân. Điều này đòi hỏi Phật giáo phải không ngừng đổi mới hình thức hoạt động để phù hợp hơn với nhu cầu của xã hội.

* *Nguy cơ thương mại hóa và mê tín dị đoan*: Một số hiện tượng thương mại hóa trong hoạt động tín ngưỡng, tôn giáo hoặc lợi dụng Phật giáo để truyền bá mê tín dị đoan vẫn còn tồn tại, gây ảnh hưởng tiêu cực đến hình ảnh của Phật giáo và xã hội.

* *Vấn đề về quản lý và tổ chức*: Việc quản lý số lượng lớn Tăng Ni, Phật tử và tài sản của các cơ sở thờ tự là một thách thức lớn, đòi hỏi Giáo hội Phật giáo Việt Nam phải có những cơ chế quản lý hiệu quả và minh bạch.

Kết luận

Qua những phân tích ở trên, có thể khẳng định rằng tinh thần “nhập thế” của Phật giáo Việt Nam đã và đang có những đóng góp to lớn và thiết thực vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa. Từ hoạt động từ thiện xã hội, giáo dục đạo đức, tham gia bảo vệ môi trường, cho đến việc giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc, Phật giáo đều thể hiện rõ sự đồng hành cùng dân tộc trong bối cảnh hiện đại. Chính sự “gắn bó với dân tộc, đồng hành cùng dân tộc” đã tạo nên sức mạnh nội sinh, giúp Phật giáo ngày càng phát triển và đóng

góp tích cực vào sự ổn định, phồn vinh của đất nước. Mặc dù phải đối mặt với nhiều thách thức, nhưng với truyền thống lâu đời và sự chỉ đạo của Giáo hội, Phật giáo Việt Nam sẽ tiếp tục phát huy những giá trị cốt lõi của mình để cống hiến cho xã hội.

Nhà nước cần tiếp tục tạo điều kiện thuận lợi về mặt pháp lý và chính sách để Phật giáo phát huy vai trò trong các hoạt động xã hội, đặc biệt là các hoạt động từ thiện, giáo dục, bảo vệ môi trường.

Giáo hội Phật giáo Việt Nam cần tiếp tục đổi mới phương thức hoạt động để phù hợp với bối cảnh xã hội hiện đại, tăng cường công tác quản lý, đào tạo Tăng Ni, và đấu tranh chống lại các hiện tượng tiêu cực.

Cần đẩy mạnh hơn nữa sự phối hợp giữa Phật giáo và các tổ chức chính trị - xã hội trong việc xây dựng đời sống văn hóa, đạo đức, và tham gia các phong trào thi đua yêu nước.

Tác giả: **PGS.TS. Nguyễn Anh Tuấn**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

Chú thích:

1) *Khoa Triết học, Trường Đại học KHXH&NV, ĐHQGHN.*

Tài liệu tham khảo:

1] Giáo hội Phật giáo Việt Nam, *Hiến chương Giáo hội Phật giáo Việt Nam*, (Sửa đổi, bổ sung lần thứ VII), 2022.

2] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021.

3] Trần Văn Giàu, *Sự phát triển của tư tưởng ở Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội, 1993.

4] Nguyễn Trọng Chuẩn, *Triết học Mác - Lênin về văn hóa và việc phát huy các giá trị văn hóa truyền thống Việt Nam trong sự nghiệp đổi mới*, Tạp chí Triết học, số 12, 1999.

5] Nguyễn Lang, *Việt Nam Phật giáo sử luận*, Nxb. Văn học, Hà Nội, 2000.

6] Nguyễn Tài Thư (chủ biên), *Lịch sử tư tưởng Phật giáo Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội, 1993.

7] Thích Thanh Từ, *Con đường tu Phật*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội, 2015.